Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
JULIANE KOKOTT
przedstawiona w dniu 16 kwietnia 2015 r. [1]

Sprawa C-222/14

Konstantinos Maïstrellis
przeciwko
Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaiomaton

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Symvoulio tis Epikrateias (Republika Grecka)]

Polityka społeczna — Dyrektywa 96/34/WE — Porozumienia ramowe w sprawie urlopu rodzicielskiego — Prawo sędziów do urlopu rodzicielskiego — Przyznanie urlopu rodzicielskiego pracującym ojcom, w sytuacji gdy matka nie pracuje — Dyrektywa 2006/54/WE — Równouprawnienie mężczyzn i kobiet w dziedzinie zatrudnienia

I – Wprowadzenie

1. Niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni dyrektywy 96/34/WE [2] wdrażającej porozumienie ramowe w sprawie urlopu rodzicielskiego.

2. Postępowanie główne, którego przedmiotem jest stan faktyczny z lat 2010 i 2011, dotyczy prawa sędziów do urlopu rodzicielskiego. Zgodnie z prawem greckim urlop rodzicielski nie przysługiwał im, jeżeli żona sędziego była pod względem zdrowotnym zdolna do wychowywania dziecka i nie pracowała.

3. Sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy to ograniczenie urlopu rodzicielskiego jest zgodne z dyrektywą dotyczącą urlopu rodzicielskiego i czy nie stanowi ono niedozwolonej dyskryminacji ze względu na płeć w rozumieniu dyrektywy 2006/54/WE [3].

1 — Język oryginału: niemiecki.

2 — Dyrektywa Rady z dnia 3 czerwca 1996 r. w sprawie porozumienia ramowego dotyczącego urlopu rodzicielskiego zawartego przez UNICE, CEEP oraz ETUC (Dz.U. L 145, s. 4), zmieniona dyrektywą Rady 97/75/WE z dnia 15 grudnia 1997 r. (Dz.U. L 10, s. 24) (zwana dalej „dyrektywą dotyczącą urlopu rodzicielskiego"). Dyrektywa dotycząca urlopu rodzicielskiego została – zgodnie z art. 4 dyrektywy Rady 2010/18/UE z dnia 8 marca 2010 r. w sprawie wdrożenia zmienionego porozumienia ramowego dotyczącego urlopu rodzicielskiego zawartego przez BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP i ETUC oraz uchylającej dyrektywę 96/34/WE – uchylona z dniem 8 marca 2012 r.; transpozycji dyrektywy 2010/18 należało, zgodnie z jej art. 3, dokonać w terminie do dnia 8 marca 2012 r. Jako że postępowanie główne dotyczyło stanu faktycznego z lat 2010 i 2011, należy zastosować dyrektywę dotyczącą urlopu rodzicielskiego, a nie dyrektywę 2010/18. Dyrektywa 2010/18 nie zawiera jednak żadnych daleko idących zmian w odniesieniu do kwestii podniesionych w pytaniu prejudycjalnym.

3 — Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy (Dz.U. L 204, s. 23, zwana dalej „dyrektywą w sprawie równego traktowania").

II – Ramy prawne

A – *Prawo Unii*

4. Unijne ramy prawne określa z jednej strony dyrektywa dotycząca urlopu rodzicielskiego, a z drugiej strony dyrektywa w sprawie równego traktowania.

1. Dyrektywa dotycząca urlopu rodzicielskiego

5. Dyrektywa dotycząca urlopu rodzicielskiego wdraża porozumienie ramowe w sprawie urlopów rodzicielskich, które zostało zawarte dnia 14 grudnia 1995 r. między ogólnymi organizacjami międzybranżowymi – Europejską Unią Konfederacji Przemysłowych i Pracodawców (UNICE), Europejskim Centrum Przedsiębiorstw Publicznych (CEEP) oraz Europejską Konfederacją Związków Zawodowych (ETUC), i stanowi załącznik do dyrektywy.

6. Celem porozumienia ramowego w sprawie urlopu rodzicielskiego jest umożliwienie mężczyznom i kobietom pogodzenia ich obowiązków zawodowych i rodzinnych [4].

7. Klauzula 1 porozumienia ramowego („Cel i zakres") przewiduje:

„1. Niniejsze porozumienie ustanawia minimalne wymogi, przeznaczone do ułatwienia [których celem jest ułatwienie] pogodzenia obowiązków rodzicielskich i zawodowych pracujących rodziców.

2. Niniejsze porozumienie ma zastosowanie do wszystkich pracowników, kobiet i mężczyzn, związanych umową o pracę lub pozostających w innym stosunku zatrudnienia określonym przez prawo, układy zbiorowe pracy lub praktykę, obowiązujące w każdym państwie członkowskim".

8. Klauzula 2 porozumienia ramowego („Urlop rodzicielski") stanowi:

„1. Niniejsze porozumienie, z zastrzeżeniem klauzuli 2.2, przyznaje pracownikom, mężczyznom i kobietom, indywidualne prawo do urlopu rodzicielskiego z powodu urodzenia lub przysposobienia dziecka, aby umożliwić im opiekę nad dzieckiem [wychowanie dziecka], przez co najmniej trzy miesiące, do czasu osiągnięcia przez dziecko określonego wieku, maksymalnie 8 lat, zgodnie z ustaleniami państw członkowskich lub partnerów społecznych.

2. W celu popierania równych szans i równego traktowania kobiet i mężczyzn strony niniejszego porozumienia uważają, że prawo do urlopu rodzicielskiego, przewidziane w klauzuli 2.1, powinno być zasadniczo przyznawane bez możliwości jego przenoszenia.

3. W zakresie, w którym przestrzegane są minimalne wymagania niniejszego porozumienia, warunki korzystania z urlopu rodzicielskiego i szczegółowe zasady występowania o niego są określone przez przepisy prawa lub układy zbiorowe pracy w państwach członkowskich. Państwa członkowskie lub pracodawcy i pracownicy mogą w szczególności:

a) zadecydować, czy urlop rodzicielski jest przyznawany na zasadach pełnego czy niepełnego wymiaru czasu pracy […];

b) uzależnić przyznanie prawa do urlopu rodzicielskiego w zależności od kwalifikującego okresu zatrudnienia lub stażu pracy, przy czym okres ten nie może przekroczyć jednego roku;

4 — Zobacz pkt 4 „Przesłanek ogólnych" porozumienia ramowego.

c) […];

d) uchwalić okresy uprzedzającego [ustanowić termin uprzedniego] powiadomienia pracodawcy przez pracownika, korzystającego z prawa do urlopu rodzicielskiego, określające[go] początek i koniec okresu urlopu;

e) określić okoliczności, w których pracodawca […] ma prawo do odroczenia udzielenia urlopu rodzicielskiego z uzasadnionych powodów związanych z działalnością przedsiębiorstwa […];

f) […]".

2. Dyrektywa w sprawie równego traktowania

9. Motyw 11 dyrektywy w sprawie równego traktowania przewiduje:

„Państwa członkowskie […] powinny nadal zajmować się problemem utrzymujących się różnic wynagrodzeń kobiet i mężczyzn oraz segregacji płci na rynku pracy za pomocą środków, takich jak elastyczne uregulowania w zakresie czasu pracy umożliwiające zarówno mężczyznom, jak i kobietom skuteczniejsze godzenie życia rodzinnego z zawodowym. Mogłoby to również obejmować odpowiednie uregulowania w zakresie urlopu rodzicielskiego, z którego mogliby skorzystać oboje rodzice […]".

10. Artykuł 1 tej dyrektywy stanowi:

„Celem niniejszej dyrektywy jest wprowadzenie w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy.

W tym celu zawiera ona przepisy dotyczące wprowadzenia w życie zasady równego traktowania w odniesieniu do:

[…]

b) warunków pracy, w tym wynagrodzenia;

[…]".

11. Artykuł 2 tej dyrektywy stanowi:

„1. Do celów niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

a) »dyskryminacja bezpośrednia«: sytuacja, w której dana osoba traktowana jest mniej korzystnie ze względu na płeć niż jest, była lub byłaby traktowana inna osoba w porównywalnej sytuacji;

[…]".

12. Artykuł 3 tej dyrektywy przewiduje:

„W celu zapewnienia w praktyce pełnej równości kobiet i mężczyzn w życiu zawodowym państwa członkowskie mogą utrzymywać lub przyjmować środki w rozumieniu art. 141 ust. 4 traktatu".

13. Zgodnie z art. 14 tej dyrektywy:

„1. Zakazuje się wszelkiej bezpośredniej i pośredniej dyskryminacji ze względu na płeć w sektorze prywatnym i publicznym, w tym w instytucjach publicznych, w odniesieniu do:

[…]

c) warunków zatrudnienia i pracy, w tym zwolnień, a także wynagrodzenia, jak przewidziano w art. 141 traktatu;

[…]”.

14. Artykuł 28 dyrektywy stanowi:

„1. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla przepisów dotyczących ochrony kobiet, w szczególności w okresie ciąży i macierzyństwa.

2. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla przepisów dyrektywy 96/34/WE oraz dyrektywy 92/85/EWG”.

B – *Prawo krajowe*

15. Zgodnie z prawem greckim, w brzmieniu obowiązującym w czasie wystąpienia okoliczności stanu faktycznego istotnych dla postępowania głównego, sędzia, która jest w ciąży, ma prawo do urlopu przed porodem i po nim, zgodnie z obowiązującymi przepisami dla urzędników cywilnych państwa. Ponadto przyznaje się jej, na wniosek, płatny urlop w wymiarze dziewięciu miesięcy w celu wychowywania dziecka.

16. Zgodnie z krajowym orzecznictwem odnośne prawo do urlopu rodzicielskiego powinno – poza uprawnieniem przysługującym kobietom zgodnie z dostosowanym do nich brzmieniem ustawy – zasadniczo przysługiwać także sędziom, gdy zostali ojcami.

17. Artykuł 53 ust. 3 akapit trzeci kodeksu służby publicznej [5], który w czasie zaistnienia okoliczności faktycznych sprawy miał – z powodu braku szczególnej regulacji dotyczącej sędziów [6] – odpowiednio zastosowanie [7], zawierał jednak następujące ograniczenie:

„Jeżeli żona urzędnika nie pracuje lub nie wykonuje żadnego zawodu, małżonek nie ma prawa do udogodnień przewidzianych w ust. 2 [w tym płatnego urlopu rodzicielskiego w celu wychowywania dziecka], chyba że zostanie ona uznana za niezdolną do sprostania potrzebom związanym z wychowywaniem dziecka z powodu poważnej choroby lub niepełnosprawności […]”.

III – Postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

18. Skarżącym w postępowaniu głównym jest sędzia grecki. W grudniu 2010 r. wniósł on o płatny urlop w celu wychowywania swojego dziecka urodzonego w dniu 24 października 2010 r.

5 — Ustawa 3528/2007 o statucie urzędników administracji cywilnej i urzędników osób prawnych prawa publicznego.

6 — Zobacz pkt 7 wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

7 — W roku 2012 wprowadzono specjalnie dla sędziów obowiązujące nadal uregulowanie, odpowiadające merytorycznie art. 53 ust. 3 akapit trzeci. Natomiast w odniesieniu do urzędników – po wszczęciu postępowania w przedmiocie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego przeciwko Republice Greckiej – art. 53 ust. 3 akapit trzeci kodeksu służby publicznej został uchylony na mocy ustawy z dnia 21 listopada 2013 r. (nr 4210/2013) (jak wynika z pkt 6–9 uwag pisemnych Republiki Greckiej).

19. Właściwy urząd oddalił ten wniosek w 2011 r., powołując się na art. 53 ust. 3 akapit trzeci kodeksu służby publicznej, ponieważ żona skarżącego była bezrobotna i dlatego skarżącemu nie przysługiwał urlopu w celu wychowywania jego dziecka.

20. Skarżący zaskarżył tę odmowną decyzję do Symvoulio tis Epikrateias (rady stanu), która stoi na stanowisku, że skarżącemu może być przyznany wnioskowany przez niego urlop, tylko jeżeli art. 53 ust. 3 akapit trzeci kodeksu służby publicznej jest niezgodny z dyrektywami 96/34 i 2006/54.

21. Na tej podstawie Symvoulio tis Epikrateias zawiesiła postępowanie i zwróciła się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy przepisy dyrektyw 96/34/WE i 2006/54/WE, które mają zastosowanie w niniejszym przypadku, powinny być interpretowane w ten sposób, iż stoją na przeszkodzie przepisom krajowym, które – tak jak sporny przepis art. 53 ust. 3 akapit trzeci kodeksu służby publicznej – przewidują, że jeżeli żona urzędnika nie pracuje lub nie wykonuje żadnego zawodu, jej małżonek nie ma prawa do urlopu rodzicielskiego, chyba że z powodu poważnej choroby lub niepełnosprawności zostanie ona uznana za niezdolną do sprostania potrzebom związanym z wychowywaniem dziecka?”.

22. W postępowaniu przed Trybunałem pisemne uwagi przedstawili rząd grecki, Komisja Europejska i skarżący w postępowaniu głównym.

IV – Ocena

23. Poprzez to pytanie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy dyrektywę dotyczącą urlopu rodzicielskiego i dyrektywę w sprawie równego traktowania należy interpretować w ten sposób, iż stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, zgodnie z którym sędzia nie ma prawa do urlopu rodzicielskiego, jeżeli jego żona nie pracuje[8], chyba że z powodów zdrowotnych nie jest ona w stanie sprostać wychowaniu dziecka.

A – *Wykładnia i dopuszczalność pytania prejudycjalnego*

24. Wprawdzie w pytaniu prejudycjalnym jest mowa nie o *sędziach*, ale o *urzędnikach*, jednak ponieważ skarżącym w postępowaniu głównym jest sędzia, a nie urzędnik, toteż aby udzielić sądowi odsyłającemu użytecznej odpowiedzi, pytanie prejudycjalne należy rozumieć w ten sposób, że odnosi się ono do sędziego.

25. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest dopuszczalny. W szczególności zarzut[9] skarżącego w postępowaniu głównym, zgodnie z którym to zarzutem art. 53 kodeksu służby publicznej nie ma w ogóle zastosowania w niniejszej sprawie, nie powoduje niedopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

26. Wprawdzie zgodnie z art. 267 TFUE przesłanką dopuszczalności pytania prejudycjalnego jest to, aby było ono istotne z punktu widzenia rozstrzygnięcia sporu, jednak jeżeli chodzi o ocenę znaczenia pytania prejudycjalnego dla rozstrzygnięcia sporu, sąd odsyłający korzysta ze swobody uznania, która zasadniczo, z wyjątkiem oczywistych błędów[10], nie jest kontrolowana przez Trybunał.

8 — Zgodnie z niemiecką terminologią druga hipoteza sformułowana w pytaniu prejudycjalnym, mianowicie ta, zgodnie z którą żona „nie wykonuje żadnego zawodu”, jest z merytorycznego punktu widzenia objęta zakresem pierwszej hipotezy, zgodnie z która żona nie pracuje.

9 — Skarżący nie podniósł wyraźnego zarzutu niedopuszczalności.

10 — Zobacz w tym zakresie na przykład wyroki: Križan i in. (C-416/10, EU:C:2013:8, pkt 54); Quelle (C-404/06, EU:C:2008:231, pkt 19 i nast.); a także moja opinia w sprawach połączonych Airport Shuttle Express (C-162/12 i C-163/12, EU:C:2013:617, pkt 18 i nast.).

27. W wywodach sądu odsyłającego nie można dostrzec tego typu błędów, szczególnie jeśli weźmie się pod uwagę, że sąd ów uzasadnił szczegółowo, dlaczego uznał, iż sporny przepis dotyczący urzędników ma również zastosowanie do sędziów. Dlatego też pytanie prejudycjalne nie jest hipotetyczne, lecz przeciwnie, jest związane z przedmiotem sporu w postępowaniu głównym.

B – *W przedmiocie dyrektywy dotyczącej urlopu rodzicielskiego*

28. Sąd odsyłający zmierza w pierwszej kolejności do ustalenia, czy na mocy dyrektywy dotyczącej urlopu rodzicielskiego dozwolone jest, aby sędzia, którego żona nie pracuje i pod względem zdrowotnym jest w stanie sprostać wychowaniu dziecka, nie mógł skorzystać z urlopu rodzicielskiego.

1. Zastosowanie dyrektywy dotyczącej urlopu rodzicielskiego do sędziów greckich

29. Zakres stosowania dyrektywy dotyczącej urlopu rodzicielskiego nie jest, zgodnie z orzecznictwem Trybunału, ograniczony do prywatnoprawnych stosunków pracy. Dyrektywa znajduje zastosowanie także do służby publicznej. Trybunał wyraźnie potwierdził to w odniesieniu do urzędników, powołując się na zasadę równego traktowania, na której opiera się niniejsza dyrektywa, i na pojęcie pracownika w rozumieniu klauzuli 1.2 porozumienia ramowego [11].

30. Taka sama zasada musi obowiązywać również w odniesieniu do sędziów. W dyrektywie dotyczącej urlopu rodzicielskiego brak jest, podobnie jak w odniesieniu do urzędników, punktu oparcia wskazującego na to, że sędziowie byliby w sposób ogólny wyłączeni z zakresu stosowania dyrektywy dotyczącej urlopu rodzicielskiego. Jeżeli dyrektywa dotycząca urlopu rodzicielskiego ma zastosowanie do greckich urzędników, co zostało wyraźnie uznane w wyroku Chatzi [12], to zasada ta musi obowiązywać także w odniesieniu do sędziów greckich, wobec których, w odniesieniu do przysługującego im prawa do urlopu rodzicielskiego, stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące urzędników.

31. Również szczególna natura prawna zawodu sędziego, który to zawód charakteryzuje się dożywotnim mianowaniem sędziów oraz niezawisłością sędziów podczas wykonywania zawodu, nie stoi na przeszkodzie objęcia sędziów dyrektywą dotyczącą urlopu rodzicielskiego. Nie jest bowiem jasne, w jakim stopniu z owej specyficznej natury tego zawodu miałyby w kontekście kwestii urlopu rodzicielskiego wynikać szczególne cechy, które uzasadniałyby traktowanie sędziów w sposób inny niż urzędników i innych pracowników.

32. Nawet jeżeli w odniesieniu do sędziów, jak w związku z porozumieniem ramowym dotyczącym pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy orzekł Trybunał w wyroku O'Brien [13], istniałaby wola przyznania ustawodawcy krajowemu szerokiego zakresu swobodnego uznania przy ocenie kwestii [14], czy i w jakim stopniu sędziowie są objęci dyrektywą dotyczącą urlopu rodzicielskiego jako pracownicy, należałoby jednak – w celu zagwarantowania zgodnej z prawem Unii transpozycji dyrektywy – zapewnić, „że nie doprowadzi to do wyłączenia w sposób dowolny [sędziów] z dobrodziejstwa ochrony, jakiej udziela[ją] dyrektywa […] i to porozumienie ramowe. Wyłączenie dobrodziejstwa tej ochrony można uznać za dopuszczalne jedynie w sytuacji, gdy stosunek […] [charakteryzujący istotę

11 — Zobacz wyrok Chatzi (C-149/10, EU:C:2010:534, pkt 27–30); moje stanowisko w tej sprawie (EU:C:2010:407, pkt 20, 21 i przytoczone tam orzecznictwo).

12 — Zobacz przypis 11.

13 — Wyrok O'Brien (C-393/10, EU:C:2012:110, pkt 41 i nast.), który dotyczył wykładni dyrektywy Rady 97/81/WE z dnia 15 grudnia 1997 r. dotyczącej Porozumienia ramowego dotyczącego pracy w niepełnym wymiarze godzin zawartego przez UNICE, CEEP oraz ETUC (Dz.U. 1998, L 14, s. 9), zmienionego dyrektywą Rady 98/23/WE z dnia 7 kwietnia 1998 r. (Dz.U. L 131, s. 10).

14 — W mojej opinii w sprawie O'Brien podkreśliłam, że pojęcie pracownika w dyrektywie dotyczącej urlopu rodzicielskiego w odniesieniu do szczególnego znaczenia zasady równouprawnienia wymaga autonomicznej wykładni zgodnej z prawem Unii, podczas gdy porozumienie ramowe dotyczące pracy w niepełnym wymiarze godzin pozostawia krajowemu ustawodawcy swobodę uznania (opinia w sprawie O'Brien, C-393/10, EU:C:2011:746, pkt 25 i nast.).

zawodu sędziów] jest ze swej istoty zasadniczo odmienny od tego, który łączy z pracodawcami osoby zatrudnione należące zgodnie z prawem krajowym do kategorii pracowników”[15]. Takich szczególnych cech zakorzenionych w istocie zawodu sędziowskiego nie można stwierdzić w odniesieniu do sędziów greckich i ich prawa do urlopu rodzicielskiego, tym bardziej że do uprawnień tych w okresie istotnym w kontekście niniejszej sprawy należało odpowiednio stosować grecki kodeks służby publicznej, i tym samym z punktu widzenia prawa krajowego porównywalność sytuacji jest oczywista.

2. Prawo do urlopu rodzicielskiego na podstawie porozumienia ramowego w sprawie urlopu rodzicielskiego wdrażanego przez dyrektywę dotyczącą urlopu rodzicielskiego

33. Rząd grecki wywodzi z brzmienia klauzuli 1.1 porozumienia, która stawia mu za cel ułatwienie pogodzenia obowiązków rodzicielskich i zawodowych „pracujących rodziców”, że zgodnie z koncepcją dyrektywy dotyczącej urlopu rodzicielskiego, aby w ogóle istniało prawo do urlopu rodzicielskiego, oboje rodzice muszą pracować. W wypadku gdy tylko jeden z rodziców pracuje, rząd ten wyraża wątpliwość, czy powstaje kwestia godzenia życia zawodowego i rodzinnego i czy jest to hipoteza istotna z punktu widzenia celu dyrektywy dotyczącej urlopu rodzicielskiego.

34. Brzmienie dyrektywy nie musi jednak być koniecznie interpretowane w ten sposób.

35. Wprawdzie dyrektywa dotycząca urlopu rodzicielskiego w klauzuli 1.1 porozumienia ramowego mówi o „rodzicach” w liczbie mnogiej, a nie o *jednym* pracującym rodzicu, jednakże klauzula 2.1 porozumienia ramowego odnosi się do „pracowników, mężczyzn i kobiet [pracujących mężczyzn i kobiet]”, co uzasadnia oddzielne rozpatrywanie każdego z rodziców i nie przesądza, czy dane osoby mają być małżeństwem, czy nie.

36. Ponadto koncepcja rządu greckiego wzbudza również wątpliwości natury teleologicznej i systemowej, zwłaszcza że interpretacja taka jak ta, która wynika z art. 53 greckiego kodeksu służby publicznej, oznaczałaby nawet, iż prawo do urlopu rodzicielskiego jednego z *małżonków* byłoby uzależnione od sytuacji zawodowej drugiego małżonka, bez względu na to, czy byłby on rodzicem.

37. Podejście takie jest sprzeczne, po pierwsze, z klauzulą 2.1 porozumienia ramowego, zgodnie z którą każdemu rodzicowi przysługuje „indywidualne prawo do urlopu rodzicielskiego”[16]. Prawo to jest, zgodnie z klauzulą 2.2 porozumienia ramowego, w zasadzie nieprzenoszalne, co podkreśla jego ściśle osobisty[17] charakter, z czym byłoby niezgodne, gdyby istnienie prawa zależało od sytuacji zawodowej małżonka lub drugiego rodzica.

38. Po drugie, celem realizowanym przez porozumienie ramowe jest równouprawnienie rodziców przy przyjmowaniu równej części obowiązków rodzinnych, a w szczególności zachęcanie mężczyzn do korzystania z prawa do urlopu rodzicielskiego[18]. Oboje rodzice, a w szczególności mężczyźni, powinni mieć zatem możliwość udziału w wychowywaniu swoich dzieci, nie doznając uszczerbku w życiu zawodowym czy nawet nie czując się zmuszeni do zrezygnowania z działalności zawodowej.

39. Ta wykładnia dyrektywy dotyczącej urlopu rodzicielskiego może zostać oparta na wyroku Chatzi. Trybunał wyjaśnił w tym wyroku, że prawo do urlopu rodzicielskiego nie jest prawem dziecka, ale prawem rodzica[19]. Dyrektywę dotyczącą urlopu rodzicielskiego należy zatem analizować przede wszystkim z punktu widzenia danego rodzica, a nie dziecka. Tym samym nie powstaje pytanie, czy

15 — Wyrok O’Brien (C-393/10, EU:C:2012:110, pkt 51).

16 — Wyrok Chatzi (C-149/10, EU:C:2010:534, pkt 33).

17 — W dyrektywie 2010/18 w klauzuli 2.2 zmienionej wersji porozumienia ramowego w sprawie urlopu rodzicielskiego sprecyzowano, że przynajmniej miesiąc urlopu rodzicielskiego przyznawany jest bez możliwości przenoszenia.

18 — Zobacz pkt 8 „Przesłanek ogólnych” porozumienia ramowego w sprawie urlopu rodzicielskiego.

19 — Wyrok Chatzi (C-149/10, EU:C:2010:534, pkt 34).

także bez urlopu rodzicielskiego zapewnione jest wychowanie dziecka. Celem dyrektywy jest raczej umożliwienie każdemu z rodziców podjęcia samodzielnej decyzji – niezależnie od ich sytuacji zawodowej – które z nich chciałoby mieć udział w wykonywaniu obowiązków związanych z wychowywaniem dziecka [20]. W ten sposób tradycyjny podział ról związanych z wychowywaniem dzieci miałby zostać przełamany szczególnie w odniesieniu do ojców. Jeżeli ojcu odmówiono prawa do urlopu rodzicielskiego, w przypadku gdy jego żona nie pracuje, grozi to właśnie utrwaleniem tradycyjnego podziału ról pomiędzy kobietą a mężczyzną [21], co byłoby sprzeczne z celem wspierania udziału kobiet w grupie ludności czynnej zawodowo [22] i ułatwiania „powr[otu] do życia zawodowego" [23].

40. To, że prawodawca Unii miał na względzie koncepcje uprawnienia indywidualnego, przysługującego każdemu z rodziców, wynika ponadto z genezy powstania normy.

41. Już na początku lat 80. Komisja zamierzała przedłożyć pierwszy wniosek dotyczący dyrektywy Rady o urlopie rodzicielskim i urlopie z powodów rodzinnych [24], który jednak nie został przyjęty. Także poprawiony projekt z 1984 r. [25] nie znalazł wystarczającego poparcia. Z punktu widzenia genezy oraz celu dyrektywy nieuchwalone w końcu projekty są mimo to przedmiotem zainteresowania. I tak, projekt z dnia 24 listopada 1983 r. w art. 4 przewidywał wyraźnie, że urlop rodzicielski przyznaje się, aby rodzic mógł zostać w domu i „sam lub w przeważającej części" przejąć wychowywanie dziecka. Zmieniony projekt z 1984 r. przewidywał dodatkowo w art. 4 ust. 2, że urlop rodzicielski nie może być przyznany „jednocześnie obojgu rodzicom". Tego typu ograniczenia nie są zawarte w rozpatrywanym porozumieniu ramowym. Porozumienie to nie zabrania jednak państwom członkowskim, aby prawo do urlopu rodzicielskiego dwojga pracujących rodziców uregulowały one w ten sposób, żeby owi rodzice nie mogli spędzić całego urlopu rodzicielskiego w tym samym czasie. Kwestię, czy dyrektywa dotycząca urlopu rodzicielskiego stałaby na przeszkodzie takiemu przepisowi prawa krajowego, można pozostawić otwartą, ponieważ w art. 53 ust. 3 akapit trzeci greckiego kodeksu służby publicznej nie chodzi o czasowy podział dwóch uprawnień dwojga pracujących rodziców, ale o to, że jedynemu pracującemu rodzicowi zasadniczo odmawia się urlopu rodzicielskiego ze względu na to, iż jego małżonek nie pracuje. Przepis taki jest niezgodny z celami realizowanymi przez prawodawcę Unii i wyrażonymi w porozumieniu ramowym, zgodnie z którymi rodzicom należy zapewnić indywidualne prawo do urlopu rodzicielskiego.

42. Greckie uregulowanie nie może także opierać się w szczególności na klauzuli 2.3 porozumienia ramowego, powierzającej „uregulowanie warunków korzystania z urlopu rodzicielskiego i szczegółowych zasad występowania o niego" państwom członkowskim. Przepis ten nie upoważnia bowiem państw członkowskich do całkowitego pozbawienia jednego z rodziców urlopu rodzicielskiego, ale uwzględnia typowe, zasadniczo uzasadnione interesy związane z organizacją działalności *pracodawcy*, które należy pogodzić z przyznaniem urlopu rodzicielskiego. Nie wspomina się o tym, jakoby prowadzenie działalności zarobkowej przez małżonka było przesłanką nabycia prawa do urlopu rodzicielskiego.

20 — Zobacz pkt 5 „Przesłanek ogólnych" porozumienia ramowego w sprawie urlopu rodzicielskiego.

21 — Zobacz, w przedmiocie dyrektywy Rady 76/207/EWG z dnia 9 lutego 1976 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy, wyrok Roca Álvarez (C-104/09, EU:C:2010:561, pkt 34).

22 — Zobacz pkt 4 i 7 „Przesłanek ogólnych" porozumienia ramowego w sprawie urlopu rodzicielskiego i ust. 1 preambuły tego porozumienia.

23 — Zobacz pkt 5 „Przesłanek ogólnych" porozumienia ramowego w sprawie urlopu rodzicielskiego.

24 — COM(83) 686 wersja ostateczna.

25 — COM(84) 631 wersja ostateczna.

43. Także uwzględniając zapobieganie nadużywaniu prawa, nie można zgodzić się z grecką interpretacją dyrektywy. To, że nadużycie prawa może powodować utratę uprawnień wynikających z prawa Unii, jest wprawdzie zasadniczo uznane [26]. Jest także możliwe, że rodzic korzysta ze swojego urlopu rodzicielskiego w celu innym niż wychowywanie dziecka i tym samym niezgodnie z celem przeznaczenia tego urlopu. Jednak wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym nie zawiera wskazówek co do tego, by ojciec dziecka zamierzał skorzystać z urlopu rodzicielskiego w celu innym niż uznany w porozumieniu ramowym.

44. Podsumowując powyższe rozważania, należy zatem stwierdzić, że klauzula 2 porozumienia ramowego w sprawie urlopu rodzicielskiego wdrożonego dyrektywą dotyczącą urlopu rodzicielskiego stoi na przeszkodzie uregulowaniu, zgodnie z którym sędzia nie ma prawa do urlopu rodzicielskiego, jeżeli jego żona nie pracuje lub nie wykonuje żadnego zawodu, chyba że zostanie ona uznana za niezdolną do sprostania potrzebom związanym z wychowywaniem dziecka z powodu poważnej choroby lub niepełnosprawności.

C – *W przedmiocie dyrektywy w sprawie równego traktowania*

45. Oprócz tego nasuwa się pytanie, czy także dyrektywa w sprawie równego traktowania stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu.

46. Celem tej dyrektywy jest wprowadzenie w życie w państwach członkowskich zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zakresie zatrudnienia. Z tego względu zakazuje ona zarówno bezpośredniej, jak i pośredniej dyskryminacji ze względu na płeć. Na mocy jej art. 14 ust. 1 lit. c) zakazana jest wszelka dyskryminacja w odniesieniu do warunków pracy.

47. W odniesieniu do stosowania dyrektywy także w stosunku do sędziów można odesłać do wywodów dotyczących zakresu stosowania dyrektywy dotyczącej urlopu rodzicielskiego [27], i należy zbadać, czy sporny przepis grecki, który za pośrednictwem prawa do urlopu rodzicielskiego odnosi się do zwolnienia z obowiązku świadczenia pracy, a tym samym do warunków pracy w rozumieniu dyrektywy w sprawie równego traktowania, wprowadza dyskryminację ze względu na płeć.

48. Artykuł 53 ust. 3 akapit trzeci kodeksu służby publicznej przyznaje ojcu dziecka prawo do urlopu rodzicielskiego tylko w przypadku, gdy jego żona albo sama pracuje, albo z powodów zdrowotnych jest niezdolna do sprostania potrzebom związanym z wychowywaniem dziecka, podczas gdy podobne ograniczenie prawa do urlopu rodzicielskiego matki dziecka nie jest przewidziane.

49. Jako że przepis ten wyraźnie przewiduje ograniczenie w przyznawaniu urlopu rodzicielskiego tylko w odniesieniu do ojca dziecka, ma miejsce dyskryminacja bezpośrednia ze względu na płeć w rozumieniu art. 2 ust. 1 lit. a) dyrektywy [28].

50. Dyskryminacji tej nie można uzasadnić, powołując się na art. 28 ust. 1 dyrektywy w sprawie równego traktowania, zgodnie z którym to przepisem dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla przepisów dotyczących ochrony kobiet, w szczególności w okresie ciąży i macierzyństwa. Sporne greckie uregulowanie nie jest objęte zakresem tego przepisu, ponieważ przepis ów nie przyznaje kobiecie szczególnej ochrony z powodu ciąży lub macierzyństwa, ale wręcz przeciwnie, pozbawia jej męża prawa do urlopu rodzicielskiego.

26 — Zobacz na przykład wyrok Cadbury Schweppes i Cadbury Schweppes Overseas (C-196/04, EU:C:2006:544, pkt 34–38).

27 — Zobacz pkt 30 i nast. niniejszej opinii.

28 — Zobacz wyrok Griesmar (C-366/99, EU:C:2001:648, pkt 46, 56).

51. Greckie uregulowanie nie jest także działaniem pozytywnym na rzecz wspierania równości szans w rozumieniu art. 3 dyrektywy w sprawie równego traktowania. Nie można bowiem stwierdzić, czy ograniczenie urlopu rodzicielskiego na niekorzyść ojców może służyć wyeliminowaniu lub zmniejszeniu istniejących faktycznych nierówności na korzyść kobiet. Istnieje raczej nawet niebezpieczeństwo, że tego typu uregulowanie spowoduje utrwalenie podziału ról w rodzinie oraz utrudni podjęcie zatrudnienia lub ponownego zatrudnienia przez niepracującą kobietę. Ponadto w motywie 11 dyrektywy w sprawie równego traktowania wzywa się państwa członkowskie do wprowadzenia uregulowania umożliwiającego godzenie życia rodzinnego z zawodowym w formie urlopu rodzicielskiego, z którego mogliby skorzystać *oboje* rodzice, przy czym nie jest przewidziane żadne rozróżnienie związane z płcią.

52. W art. 28 ust. 2 dyrektywy wymieniona jest wreszcie wyraźnie dyrektywa dotycząca urlopu rodzicielskiego, której postanowienia nie powinny być naruszone przez dyrektywę w sprawie równego traktowania. Wynika z tego, że prawo do urlopu rodzicielskiego przyznane ojcu zgodnie z dyrektywą dotyczącą urlopu rodzicielskiego nie może być odebrane na mocy dyrektywy w sprawie równego traktowania, a tym samym nie ma uzasadnienia dla takiej bezpośredniej dyskryminacji.

53. Podsumowując, należy zatem stwierdzić, że art. 14 ust. 1 dyrektywy w sprawie równego traktowania stoi na przeszkodzie przepisowi prawa krajowego rozpatrywanego w niniejszej sprawie.

V – Wnioski

54. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby Trybunał odpowiedział na pytanie prejudycjalne w następujący sposób:

Klauzula 2 porozumienia ramowego w sprawie urlopu rodzicielskiego, wdrożonego dyrektywą 96/34, i art. 14 dyrektywy 2006/54 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, zgodnie z którym sędzia nie ma prawa do urlopu rodzicielskiego, jeżeli jego żona nie pracuje lub nie wykonuje żadnego zawodu, chyba że zostanie ona uznana za niezdolną do sprostania potrzebom związanym z wychowywaniem dziecka z powodu poważnej choroby lub niepełnosprawności.